A HANGYA javaslata a jövő agrárstratégiájához

2010. március 4.

"SZÖVETKEZÉSBEN AZ ERŐ"

A HANGYA Igazgató Tanácsa 2010. február 17.-én Matolcsy György és Font Sándor urak részvétele mellett megtárgyalta az előző év novemberében belső vitára bocsátott dokumentumot és véglegesítette azt.

A HANGYA Szövetkezeti Együttműködés tagszervezetei tisztelettel felajánlják program javaslatukat és partnerségüket valamennyi politikai pártnak és társadalmi szervezetnek, amely tenni akar a magyar vidék, és benne az agráriumban élők felemeléséért. Javaslataink arra kívánják felhívni a figyelmet, hogy a termelők szövetkezeti összefogása, nemzeti intézményrendszerének kiépítése milyen előnyöket kínálhat a jövő agrárpolitikájában és ezen keresztül a társadalom közösségi alapú megerősödésében, elősegítve a vidéken élők helyben maradását és életminőségének javítását.

A magyar élelmiszergazdaság és vidékfejlesztés összehasonlítása a világ fejlett agrárgazdaságú országainak, - ezen belül különösen az EU tagállamok - gyakorlatával számos olyan szerkezeti hiányosságot, és válságjegyet mutat, amelyek orvoslása nem nélkülözheti a hatalmon levő kormány tudatos és átfogó segítségét. A falusi lakosság saját bőrén tapasztalhatta meg a rendszerváltás óta eltelt húsz év kormányzatainak sorozatosan változó koncepcióit, az ebből származó bizonytalanságot, a vidék sorsa iránti változó intenzitású és hatékonyságú érdeklődést és gyakran a nemzeti elkötelezettségének hiányát.

A globalizáció hatásaként a belföldi élelmiszer-forgalmazás mintegy kétharmadát ma már néhány áruházi lánc tartja a kezébe, akik nemcsak fogyasztási igényeket közvetítenek, hanem diktálnak a szervezetlen termelőknek. A koncentrált kereslettel szembeni termelői összefogásának megerősödését jelentősen akadályozta az agrárkormányzati partnerség hiánya, amely különösen hátrányos volt az elmúlt években. Helytelenítjük, hogy az Európai Unióban jól bevált társadalmi értékrenddel szemben a jelenlegi kormányzati ciklusban mind a törvényi, mind a tárcaszintű szabályozásokban a szövetkezeti értékek és a munkaalapú, termelői érdekű, közösségi partnerség folyamatos gyengítése történt.

Az Európai Unió tagjaként egyre inkább nyilvánvaló, hogy nemzetközi versenyképességünk romlásához, a munkaigényes tevékenységek leépüléséhez, falusi munkanélküliséghez, így összességében zsákutcás fejlődéshez vezetett a vidéki térségek gazdasági és társadalmi megerősítéséhez nélkülözhetetlen szövetkezeti rendszerfejlesztés hiánya.

Az eddigi nagybirtok-centrikus agrár- és vidékfejlesztési politika gyakorlatának radikális megváltoztatására van szükség, mert e nélkül az EU forrásai sem lesznek elérhetőek a kormányzat, s ez által a termelők számára sem, miközben a növekvő tömegtermelés az agrárium válságát tovább mélyíti. A világkereskedelmi tárgyalások hatására a 2013 utáni EU pénzügyi tervezési ciklusban várhatóan tovább csökken a termékhez/termeléshez kötődő ú.n. I. pilléres támogatás nagyságrendje. Ennek, és az EU adófizetők egyre élesebb kritikája következtében maguk az agrárágazati támogatások is csak akkor válnak megőrizhetővé, ha fokozottabban kapcsolódnak a szélesebb társadalmi célt szolgáló, népességmegtartó vidékfejlesztési jogcímekhez.

Miért közügy a szövetkezés?

A globalitás káros hatásainak enyhítése, kiszűrése, sőt nemzeti előnnyé formálása érdekében, olyan jól pozícionált nemzeti nagyvállalatok alakultak ki ill. működnek a fejlett országokban, amelyeket Japánban, vagy Dél-Koreában kereskedőházaknak neveznek, ugyanakkor ezt az üzleti megoldást Nyugat-Európában az élelmiszeripari és logisztikai kapacitásokat üzemeltető szövetkezeti rendszerek képviselik. Az Európai Unión belül ezért a szövetkezeti rendszereknek fontos szerepe van a nemzetgazdasági egyensúly megteremtésében, mivel a versenyjogot nem érintő támogatásuk lehetővé teheti a nemzeti jövedelem kiáramlásának megakadályozását. Ez a gazdasági előnyein túl a nemzeti tudat és a társadalom demokratikus megerősítését is szolgálja.

A szövetkezés ugyanis a szövetkezeti alapelvek következetes alkalmazásával a demokratikus irányítás és gondolkodás révén erősíti a résztvevőkben és közvetlen környezetükben az önkormányzatiság és a polgári értékrend érvényesülését. A piaci kapcsolatokban realizálható személyes üzleti közreműködési tevékenységgel arányos részesedés fontos ellenpontot jelenthet a kizárólag tőkeérdekeltségre épült társadalmi közgondolkodás megváltoztatásához. A gazdasági és foglalkoztatási szempontokon túl mindezek társadalmi hozadéka emeli valódi közüggyé a szövetkezetek/szövetkezések ügyét.

Noha a szövetkezet alapvetően egy gazdasági társulás, mégis a személyegyesítő jellege egy olyan sajátosságot érvényesít, ahol a stratégiai alku és felelősségvállalás döntései önkormányzati intézményi keretben történnek, elválasztva a napi üzleti döntésektől. Az üzleti érdekegyeztetés és elszámolás valóságos, számonkérhető, átlátható és mindig tétre, vagyis pénzre megy. A szövetkezet a résztvevő egyes emberek együttműködési készségét erősíti, mivel minőség- ellenőrzési rendszere az azonos alapból kiinduló piaci partnerségen alapul, a teljesítmények áruban való elismerését minőségi szabványokhoz, technológiai szabályok betartásához köti. Ez az önkormányzatisági-közösségi kontroll a társadalmi kontroll része. Ezért is tartják a szövetkezeteket a demokrácia iskolájának.

A piaci körülmények közötti megfelelő arányú szövetkezeti jelenlét már önmagában is árkarbantartó hatású, ezért feketegazdaság- és monopólium-ellenes. Ez az adóbevételek növekedését és arányosabb teherviselést eredményez, amit társadalmi szinten államilag is ösztönözni kell a köz érdekében.

A szövetkezet a foglalkoztatás terén is közügyet szolgál, mivel egyedülálló, semmivel sem helyettesíthető lehetőséget kínál egyszerre gyors és hatékony formában nagyon sok munkaképes embernek, családnak a felzárkóztatásban megakadályozva társadalmi rétegek további leszakadását, beleértve a különösen hátrányos helyzetű cigányságot is.

A szövetkezeti vállalkozások jelentős mértékű különféle képzettségi szintű alkalmazotti foglalkoztatást is teremtenek. Nagy számban szükséges fiatal mérnökök, marketing szakemberek, nyelveket beszélő üzletkötők bekapcsolására, amely a pályakezdők gondjait orvosolhatja. Az egyik tevékenység hozza, gerjeszti, bővíti a másikat. Szolgáltatások új minőségi igényeket, fejlesztéseket indítanak.

A részfoglalkozás, mint jövedelemkiegészítő önfoglalkoztatás, különösen a mezőgazdasági termelésben jelentős, hiszen mindezen erőforrások és előállított áruk integrálása csak hálózatokon keresztül és termékpályák mentén szervezhető gazdaságosan és társadalmilag hasznosan. Ez a hálózat maga a szövetkezet. Ha működik a szövetkezetek rugalmas, sokszínű társulása, akkor erre felfűzhetőek a részfoglalkozású önálló egzisztenciák más ágazati vállalkozásai, mint például a turizmus, a kézműves kisipar és sok-sok társítható egyéb vállalkozás, szolgáltatás, önkormányzati feladat.
.Ágazaton kívüli társadalmi hatásként miközben a szövetkezeti vállalkozás a nyersanyagból feldolgozottabb terméket állít elő, a hozzáadott érték mellett a helyben tartott értéktöbblet nő. Ezt hizlalja a közös szövetkezeti pénzintézetet, a

hitelszövetkezetet, takarékpénztárt, ami nem kiszivattyúzza, hanem garantáltan visszaforgatja a helybeni megtakarítások pénzeszközeit.

A vidék jövője szempontjából ezért nélkülözhetetlen egy aktívan menedzselt, termelő-centrikus, a részfoglalkozást is kezelni tudó intézményfejlesztésen alapuló gazdaság- és piacfejlesztő program mielőbbi beindítása, amelyet állami ösztönzők segítik. Sikeres válságkezelésre a történelmi hagyományok jó alapot szolgáltathatnak, hiszen a Trianon utáni Magyarország társadalmi és gazdasági felemelkedését, az ország konszolidációját a Bethlen- kormány a HANGYA szövetkezeti rendszerének fejlesztésén keresztül érte el.

Agrár-kisvállalkozók beszállítói rendszere

A mezőgazdasági alapanyagot előállító termelők többsége – az EU-n belül kifejezetten, és hazánkban is jelentős mértékben - kis- és középvállalkozásban, jellegzetesen családi vállalkozási formában működik. Az általuk előállított mezőgazdasági termék valójában csak nyersanyag, amelynek fogyasztásra kész és „kiszerelt”, kiskereskedelmi forgalmazásra alkalmas élelmiszerré alakítása minden esetben „termék-specifikus” élelmiszeripari feldolgozást igényel.

Az élelmiszer-feldolgozóipar integrál, összegyűjti az ipari feldolgozásra alkalmas, egyforma minőségű, származás szerint és élelmezés-egészségügy szempontjából garantált, megfelelő mennyiségű árut. A nagytömegű árumennyiség előállításában sok-sok kis- és családi vállalkozás vesz részt, szakosodott formában. Ha az élelmiszeripari üzem termelői tulajdonú tejfeldolgozó, vágóhíd, gabona (köz-) raktár, vagy pld. hűtőház, akkor nemcsak az átvételi biztonság növekszik meg, hanem a termelő fizetési és jövedelem garanciát is kap, amely folyamatban az állam közgazdasági szabályozásán keresztül az egész piacot is tudja befolyásolni.

Ha a gazdálkodók önállóságukat meg akarják őrizni a mezőgazdasági alaptevékenységük eredményességét javító, értékét növelő és termékeiket piacra-segítő társulásokban, akkor egyedül a szövetkezeti jogi keret jöhet számításba. Minden más társulási forma esetében az alapító tagok kivásárolhatók, kiszoríthatók a vállalkozásból. Ezáltal előbb-utóbb nem a tagok számára fontos üzem-kiegészítő tevékenység és átvételi garancia ügye, hanem a gazdák családi vállalkozásaitól érdekeltségében elszakadt tőkehozadék válhat meghatározóvá.

A szövetkezet olyan társulás, melyben több önálló gazdaság valamely szolgáltatást, gazdálkodási műveletet közös üzemben végez, vagy végeztet el,

úgy azonban, hogy az egyes gazdaságokat egyébként független különállásukban meghagyja. A szövetkezet a tagok tevékenységét előmozdító szerveződés, valójában egy sajátos kisvállalkozói beszállító rendszer.

Globális és lokális piaci viszonyok

Az agrártermeléssel foglalkozók döntő többsége valamilyen formában rászorul szűkebb vagy tágabb környezetének segítségére, mivel a saját családi gazdaságában - legtöbbször részfoglalkozásban - előállított árumennyiség viszonylagos kicsinysége, romlandósága és a nyersanyag-feldolgozási igénye elengedhetetlenné teszi az összefogáson alapuló gazdasági érdekérvényesítő képesség növelését. Az európai piac globális méretű piac, ahol a koncentrált kereslettel szemben csak koncentrált kínálattal, szövetkezeti együttműködéssel tudnak a gazdák helyt állni. A globalitásból fakadó veszélyek ellen - az összefogás mellett - a lokalitás lehet a másik fontos erő, ezért a termelőknek ugyanakkor mindent meg kell tenniük az önkormányzati védelem alatt álló helyi/térségi piacok kifejlesztése érdekében, ahol a vevők garantált minőségű, - genom és allergizáló adalék mentes, - hazai előállítású élelmiszereket vásárolhatnak, a multinacionális cégek gyakran bizonytalan eredetű áruinál kedvezőbb feltételekkel. A globális és lokális piac fejlesztése nemhogy nem zárja ki egymást, hanem egymás jó kiegészítője, a fenntartható vidékfejlesztés a kettő egészséges aránya mellett teljesedhet ki.

A szövetkezetek társadalmi-gazdasági környezetében, egyik oldalon a piac van, a másik oldalon, pedig az emberek boldogulásának igénye. A családi tradíciókat őrző családi gazdaság is csak akkor tartható fenn folyamatában, ha az egyéni teljesítményeket értékelő munka-jövedelem elsődlegessége érvényesül a társulásokban a tőke-jövedelemmel szemben. A jövedelem biztonsága maga a kiszámíthatóság!

A termelő nem rendelkezik valós piaci információval, így a piaci kockázat hátrányainak többsége reá hárul, miközben a jövedelem elosztásra nincs ráhatása. A termékpálya szakaszok egymástól elkülönült – sőt leggyakrabban ellenérdekű - tulajdonosi pozíciója következtében, vagy aránytalanul megdrágul a végtermék a szakaszonként rárakodó ÁFA és nyereség-igény miatt, ami eladhatatlanná teszi a terméket, vagy "üzembiztosan" tönkreteszi a termelőt a leszorított átvételi ár miatt.

A piacra-jutáshoz - és ezen keresztül az anyagi biztonsághoz- nem elegendő a jó minőségű termék, a megfelelő hatékonyságú termelés és kedvező költségszint, illetve a magas EU. ill. hazai támogatás, mindezek realizálásához

érdekérvényesítő piaci szervezetre is szükség van. Ezt a szolgáltató feladatot végzik/végezhetik a termelői tulajdonban levő szolgáltató (raktárház, logisztikai központ) és az élelmiszeripari feldolgozást végző (hűtőház, tejüzem, vágóhíd, pinceszövetkezet stb.) szövetkezetek.

A részfoglalkozás, mint mezőgazdasági sajátosság

A részfoglalkozás sokszínűsége kifejezetten a falusi emberek és az agrár-termelők gazdasági kényszere, amely együttműködéseket is feltételez. Minden részfoglalkozású személy sajátos egyéni körülmények között vállalkozik mezőgazdasági termelésre. Ebben a vállalkozásában nemcsak szellemi és fizikai képességei, hanem családi körülményei gyakorolnak hatást a főmunkaidőn kívüli tevékenység tárgyának megválasztásában. Ezért a feltételek alakulásához időről-időre alkalmazkodnia kell, esetenként terméket kell váltani. A termékváltás kényszere mellett a birtokszerkezet, a tulajdoni, illetve használati viszonyok, a technikai- műszaki szint, a vetésváltás szükségessége, a szaktanácsadás és más feltételek is alakítják a részfoglalkozás tartalmát. Ma már az EU legfejlettebb tagállamaiban a részfoglalkozásúak száma meghaladja a kizárólag mezőgazdaságból élők létszámát

A mezőgazdasági tevékenység jelentős része ciklikus és szezonális jellegű, ezért a főfoglalkozású gazdálkodók mellett jelentős részfoglalkozású kisegítőre is szükség van a hatékony termelés érdekében. Különösen ott fontos ez, ahol a település vagy a gazdák kis tőkeereje miatt az egyéb – nem mezőgazdasági jellegű – tevékenységek is csak részfoglalkozású személyt igényelnek. Az agrárgazdaság bázisán kezelt részfoglalkozások, így a turizmus, a környezetvédelem, vagy a fenntartható vidékfejlesztés egyéb anyagi és társadalmi alapjai sem rendezhetők intézményesítésük nélkül, ezért intézményrendszer nélkül nem növelhető a vidéki foglalkoztatottság sem.

Egyéni és társadalmi felelősség

Minden egyes önálló gazdálkodó (kis- és nagygazda, családi, vagy társas vállalkozó), aki a spekulációval szemben a munkajövedelmet, a vállalkozási biztonságot tekinti meghatározónak, nem tehet másként önállóságának megőrzése érdekében, mint keresi a szövetkezeti összefogódzkodás lehetőségét gazdatársaival, mert a jelenlegi rossz szövetkezeti szabályozás ellenére is csak ott érvényesülhet a személyek szabadságát kifejező egy tag- egy szavazat.

Az egyes felelős érdekképviselet, amely valóban tenni akar a szövetkezésért, az azokban működő, vagy afelé orientálódó tagjainak érdekeiért, azt az összefogást

keresi, más hasonlóképpen gondolkodó érdekképviselettel. Csak érdekképviseleti összefogással kerülhetők el a termelők megosztottsága miatti károk és jövedelem kiesések. Nem lehet csupán egy-egy gazdálkodói réteget megjelenítő érdekképviseletre építeni, a magyar áruk piacra jutását segítő egységes és erős szövetkezeti intézményrendszert ki kell építeni.

A nemzeti felelősséget vállaló politikai pártok, nem tervezhetik egy-egy szűk érdekcsoportnak alávetve az ország agrár-, és vidékfejlesztését. Mi a falvak és városok összetartozását valljuk, hiszen fejlett társadalom elmaradott, kiürült falvakkal nem képzelhető el. Ezen okok miatt nyíltan felvállaljuk az európai szövetkezés alapértékeit, s ezen belül nélkülözhetetlennek tartjuk a termékpályák minél nagyobb hányadának termelői tulajdonba kerülését.

Jelenleg Magyarországon a termelői szervezettség egyetlen termék, vagy ágazat vonatkozásában sem éri el az Európai Unió tagországaiban 25 évvel ezelőtt kritikusnak ítélt szervezettség minimumát. Ezen hiányosság miatt nem tudnak érvényesülni megfelelő hatékonysággal a termelők pozíciójának erősítésére, a zavarok elhárítására, illetve a piac fejlesztésére irányuló agrárkormányzati intézkedések.

A dán példa nálunk is követhető, járható út! Ezt mutatja minden gondja, nehézsége ellenére az európai gyakorlatot a HANGYA hagyományokkal ötvöző, árubeszállító kisbirtokosokat és kistelepüléseket integráló, tenni akaró szövetkezeteink gyakorlata. A termelői érdekérvényesítést felvállaló kormányzati akarattal gyorsan és tömegesen, minden ágazatra kiterjedően elterjeszthető a termékpályás szövetkezés módszere!

Egy kérdés: Van-e erre politikai akarat?
Egy válasz: Mindenre van itt pénz, ha a politika akarja!

Javaslatok a teendőkre

A HANGYA szövetkezeti szervezetként javaslatait a termelői közösségek értékteremtő szempontjaira alapozva dolgozta ki, ezen keresztül is elősegítve az elsődleges mezőgazdasági tevékenységet folytatók boldogulását. Ezért nem tér ki javaslatunk részletesen az elsődleges mezőgazdasági termeléssel közvetlenül összefüggő szakmai, támogatási kérdésekre. A magyar mezőgazdaság kiváló adottságai, termelési szerkezete lehetőséget ad arra, hogy egyfelől a globális kihívásoknak megfeleljen, másfelől EU- konform szabályozók alkalmazásával ismét aktív szerepet játsszon nemcsak a hazai, ezen belül a térségi/helyi ellátásban, a települések revitalizációjában. Ezek kinyilvánítása mellett

egyenrangú szükségnek tartjuk, hogy az agrárágazat közösségi agrárpolitikai rendszerében elérhető maximális támogatottságon és a nemzeti érdekeknek alávetett piacvédelmen túl alapvetően tisztán piaci körülmények között, de a hazai hagyományokon és a nemzetközi gyakorlaton alapuló szövetkezeti rendszerfejlesztés is megkapja a mindenkori kormányzat segítségét fejlesztő tevékenységéhez, amely véleményünk szerint nemcsak a vidék, hanem az egész társadalom érdekeit és újjáépülését szolgálja. Ennek tükrében a következő stratégiai teendőkre hívjuk fel a figyelmet:

1. A hazai jogalkotásban a szövetkezeti törvény olyan módosítása, amely a szövetkezetek nemzetközi elvein, az európai szövetkezeti társulásokról szóló jogszabály következetes érvényesítésén keresztül közérthetővé teszi mindazokat a társadalmi előnyöket, és megszünteti gazdasági társaságokkal szemben jelenleg fennálló hátrányokat.
2. A hazai gazdasági jogalkotásban olyan szabályozók megalkotása, amelyek a - termelői önállóságot megőrző, és a közös piaci tevékenységüket tagjai felé non-profit módon ellátó - szövetkezetek számára főleg az adózáson keresztül társadalmi előnyeiknek megfelelő kedvezményeket nyújtanak, tagságukon keresztüli adózással a nemzeti adózási morált javítják.
3. A szövetkezeti intézményrendszer egyes ágazatok szerint szervezett olyan projekt- rendszerű fejlesztése, amely a főfoglalkozásúak mellett a részfoglalkozásúak számára is piaci kapcsolatot, biztos megélhetést nyújt. E fejlesztésekkel a hozzáadott érték növelését szolgáló feldolgozó – kapacitások, logisztikai bázisok klaszter rendszerű felépítését a beruházás-politika szerves részévé indokolt tenni. A fejlesztés során nemzetpolitika összefüggésében is célszerű a határon átnyúló szövetkezeti kapcsolatok tudatos építése.
4. A pénzügypolitika és a szabályozók olyan koherens rendszere szükséges, amely a vidék és az agrárágazat finanszírozását és hitelezését a nemzetközi versenytársainkhoz hasonló feltételekkel teszi lehetővé. A szövetkezeti rendszerfejlesztés általunk vázolt folyamatához erre legalkalmasabb szereplőként a vidéki beágyazottsággal rendelkező takarék- szövetkezeteket indokolt alkalmassá tenni.
5. Állami garancia mellett a termelők és pénzintézetek olyan közös szövetkezeti intézményének kiépítése szükséges, amely termelői biztonságot az áruhitel megteremtésén keresztül is garantálni képes.
6. A feketegazdaság visszaszorításával javítani kell az üzleti környezetet az átlátható gazdasági kereteket nyújtó – és ezáltal az áruforgalom nyomon-követhetőségére épülő - szövetkezetek pozícióinak helyreállítása érdekében.

7. Az agrárágazati szabályozások és a foglalkoztatáspolitika olyan összhangját indokolt szövetkezeti keretekben kialakítani, amely a részfoglalkozásúak mai töredékkapacitásait is az átlátható piac részévé teszi.
8. Az EU jogalkotásban olyan döntések előmozdítása, amelyek a Közös Agrárpolitika további irányainak meghatározása során a gazdák lehetséges közvetlen pénzügyi támogatásán túl a vidékfejlesztési intézkedéseken keresztül a termelői közösségek révén nyújt gazdasági stabilitást a termelőknek a termelői összefogások működésének, marketingjének ösztönzésével, természeti, egészségügyi és piaci kockázatvállalásának támogatásával.
9. A szövetkezetekkel kapcsolatos eddigi tudatos félreinformálások és elhallgatások ellensúlyozására a jogi feltételek változtatása mellett szükséges a gazdasági és társadalmi előnyeinek széleskörű tudatosítása a már működő példák és a megváltozó környezeti feltételek alapján, különös tekintettel a generációváltás folyamatára.

A HANGYA Együttműködés ezeknek a stratégiai lépéseknek a részletes kidolgozásában kész együttműködni azokkal az állami és társadalmi szereplőkkel, akik hasonló gazdaság- és társadalompolitikai célokat vallanak.

dr. Szabó Zoltán	Szeremley Béla
ügyvezető titkár	elnök

Budapest 2010. március 3.

„Egynek minden nehéz, sokaknak semmi sem lehetetlen” (gróf Széchenyi István)